

Nr 46.

Ankom till riksdagens kansli den 22 maj 1922 kl. 8 f. m.

Bevillningsutskottets betänkande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m., ävensom i ämnet väckta motioner.

Genom en den 10 mars 1922 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 191, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga nedan införda förslag till *dels* förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker, *dels ock* förordning om ändrad lydelse av 9 § i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin.

Förslag

till

förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker.

Häri genom förordnas, att nedannämnda paragrafer och moment i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker skola erhålla följande ändrade lydelse:

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 7 saml. 39 häft. (Nr 46.)

I KAP.

Allmänna bestämmelser.

4 §.

3. Den, som till avsalu äger tillverka rusdrycker, må ej tilldelas rättighet till detaljhandel med sådana drycker.

8 §.

1. Tillverkare av rusdrycker, så ock partihandelsbolag, som i 12 § sägs, må ej i samband med rörelsens bedrivande annorledes än genom försäljning avhända sig rusdrycker till annan.

10 §.

1. Rusdrycker må till riket införas blott av partihandelsbolag, som i 12 § sägs, samt, efter tillstånd av den i 19 § omförmälda pris- och inköpsnämnd, av bolag, som äger rätt till detaljhandel med rusdrycker.

II KAP.

Om partihandel med rusdrycker.

12 §.

1. Partihandel inom riket med rusdrycker må, där fråga ej är om försäljning, som i 13 eller 14 § sägs, bedrivas allenast av för sådant ändamål bildat, i den ordning här nedan sägs antaget aktiebolag (*partihandelsbolag*).

Försäljning för export må bedrivas uteslutande av partihandelsbolag samt av tillverkare, som avses i 13 §.

2. Konungen antager efter därom gjord ansökan partihandelsbolag för viss tid, minst fem högst tio år. Ansökan skall före septem-ber månads utgång året innan försäljningen är avsedd att taga sin början skriftligen göras hos Konungen. Dylik ansökan skall vara åtföljd av den för bolaget antagna bolagsordningen.

Missbrukar bolaget sin försäljningsrätt, må densamma av Konungen återkallas att upphöra å tid, som av Konungen bestämmes.

3. Partihandelsbolag må icke avse att bereda delägarna vinning utöver skälig ränta å de av delägarna tillskjutna kontanta medel.

4. Av den vinst, som å partihandelsbolags rörelse årligen uppstår, må bolaget enligt Konungens medgivande använda viss del till avskrivningar och avsättning till fonder. Vad därefter, och sedan utdelning till bolagets delägare ägt rum, kan återstå av vinsten, skall bolaget efter varje kalenderårs slut inom påföljande juni månads utgång insätta å statsverkets giroräkning i riksbanken.

5. Ej må partihandelsbolag antagas, där ej genom bestämmelse i bolagsordningen eller på annat sätt, som finnes betryggande, åt staten beretts övervägande inflytande å bolagets ledning; och skall bolaget därutöver vid verksamhetens bedrivande vara underkastat den särskilda kontroll från statens sida, som Konungen prövar nödig.

6. Närmare bestämmelser i de i 4 och 5 mom. angivna hänseenden ävensom de ytterligare föreskrifter i avseende å partihandelsbolags verksamhet och drift, som finnas erforderliga, skola intagas i avtal, som upprättas vid bolagets antagande.

13 §.

1. Den, som till avsalu äger tillverka spritdrycker, vare skyldig att av det tillverkade till partihandelsbolag försälja vad som icke utföres ur riket eller enligt stadgande i förordningen angående handel med skattefri sprit användes i tillverkarens egen rörelse eller enligt samma förordning försäljes till där avsedd partihandlare.

2. Inom riket tillverkat vin, som icke utföres ur riket, må försäljas allenast till partihandelsbolag.

3. Öl, som icke utföres ur riket, må av tillverkare förseljas allenast till partihandelsbolag eller till bolag, som äger rätt till detaljhandel med rusdrycker.

14 §.

Bolag, som äger rätt till detaljhandel med rusdrycker, må försälja sådana drycker till annan innehavare av rätt till detaljhandel i och för dennes rörelse.

15 §.

Tillverkare, varom i 13 § förmäles, vare skyldig hålla sina handelsböcker med tillhörande verifikationer tillgängliga för av kontrollstyrelsen särskilt förordnat ombud och har att vid utövande av för-

säljningsrätten ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, kontrollstyrelsen för tillsyn å försäljningen kan meddela.

16 §.

Efter ansökning äger kontrollstyrelsen medgiva, att för konkursbos eller stärbhus räkning eller där eljest särskilda omständigheter föreligga, rusdrycker må för visst fall utan hinder av de i denna förordning givna föreskrifter försäljas till partihandelsbolag eller till bolag, som äger rätt till detaljhandel med rusdrycker.

III KAP.

Om rättigheter till detaljhandel med rusdrycker.

19 §.

2. Vid utövande av sin verksamhet står bolag under överinseende av kontrollstyrelsen och har att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, kontrollstyrelsen i avseende å inköp av, försäljningspris för samt alkoholstyrka hos rusdrycker ävensom angående räkenskapers förande och i övrigt beträffande bolagets förvaltning eller eljest i de i denna förordning särskilt angivna hänseenden kan meddela.

För tillsyn och övervakande av bolags inköp av andra rusdrycker än inom riket tillverkat öl tillsätter kontrollstyrelsen en pris- och inköpsnämnd av högst sju personer. Instruktion för nämnden fastställs av kontrollstyrelsen.

Närmare bestämmelser angående kontrollstyrelsens verksamhet uti de hänseenden, som i detta mom. avses, meddelas av Konungen.

IV KAP.

Särskilda föreskrifter om utminutering av rusdrycker.

46 §.

Bolag äger överenskomma med den, som tillverkar öl, att hos bolaget inköpt öl jämväl må, med iakttagande av de av kontrollstyrelsen

för sådant fall meddelade föreskrifter, av tillverkaren försändas direkt till köpare.

50 §.

Anhåller någon å honom anvisat utminuteringsställe att få inköpa visst slags rusdryck, som därstädes må till honom försäljas men ej hålles i lager av vederbörande detaljhandelsbolag, vare detaljhandelsbolaget, därest det eljest finner utminuterung till sökanden kunna äga rum och han som säkerhet för betalningens fullgörande nedsätter det belopp, bolaget kan fordra, pliktigt söka till skäligt pris anskaffa varan.

VII KAP.

Ansvarsbestämmelser m. m.

75 §.

Överskrider den, som enligt 12 eller 13 § äger rätt till partihandel med rusdrycker, honom tillkommande försäljningsrättighet, straffes med böter från och med trettio till och med fem tusen kronor. Äro omständigheterna försvårande eller beträdes någon andra gången eller oftare med sådan förbrytelse, må ock dömas till fängelse.

83 §.

1. Rusdrycker, som till riket införas av annan än den, vilken enligt 10 § är berättigad till införsel av sådana drycker, må, därest varan i behörig ordning angivits till tullbehandling, åter utföras. Sker ej återutförsel inom fyra månader, efter det angivning enligt tullstadgan senast skolat ske, hemfaller varan till kronan, och skall för dess räkning med varan förfaras på sätt i 90 § är stadgat.

85 §.

Den, som i följd av bestämmelserna i 15 § undfått del av där avsedd tillverkares räkenskaper och verifikationer, så ock den, som haft eller har att taga befattning med tillsyn å försäljning av rusdrycker, som bedrives av innehavare av överlåten rättighet, vare förbjudet att, där det ej kan anses påkallat av tjänstens intresse, yppa affärsförhållanden, varom han fått kunskap. Gör han detta och framgår ej av om-

ständigheterna, att han om de affärsförhållanden erhållit kännedom å tid, då han ej innehaft dylik befattning, straffes med böter från och med trettio till och med ett tusen kronor. Sker det för att göra skada eller begagnar han sig av sin kännedom till egen eller annans fördel, må dömas till fängelse.

90 §.

2. Rusdrycker, som enligt denna förordning eller annan författning förklarats förbrutna, skola, därest de äro i försäljningsdugligt skick, hembjudas till bolag, som äger rätt till detaljhandel med rusdrycker, eller till partihandelsbolag. Kunna förbrutna rusdrycker på grund av sin beskaffenhet ej tillhandahållas allmänheten, skola de hembjudas till partihandelsbolag, som till avsalu bedriver rening av brännvin, att av bolaget för tekniskt bruk avyttras. Bolag, till vilket rusdrycker sålunda hembjudits, vare skyldigt att till skäligt pris inköpa den hembjudna varan. Är värdet så ringa, att det ej kan anses motsvara forslingskostnaderna, skall varan bevisligen förstöras.

Lag samma vare i fråga om försäljning på grund av bestämmelser i tullstadgan eller andra författningar av rusdrycker, som ej förklaras förbrutna.

Med den erlagda köpesumman för rusdrycker, som försålts på grund av stadgande i 83 § 1 mom. eller bestämmelser i tullstadgan, skall i tillämpliga delar förfaras på sätt i tullstadgan föreskrives beträffande köpesumman för gods, som enligt samma stadga blivit genom tullverkets försorg försålt å auktion; skolande, därest enligt tullstadgan viss tid skall räknas från auktionsdagen, tiden i stället räknas från den dag, då betalning kommit tullverket tillhanda.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1923; dock skall vad i 12 § 2 mom. stadgas angående ordningen för partihandelsbolags antagande omedelbart lända till efterrättelse. Utan hinder av vad i denna förordning stadgas, skall den, som av kontrollstyrelsen erhållit tillstånd till detaljhandel med rusdrycker, där ej annan uppgörelse träffas, bibehållas vid den honom jämlikt 13 § i förordningen angående försäljning av rusdrycker enligt dess nuvarande lydelse tillkommande uppsägningstid samt vid övriga honom enligt samma förordning tillförsäkrade rättigheter.

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 9 § i förordningen den 11 oktober 1907 (nr 86) angående tillverkning av brännvin.

Härigenom förordnas, att 9 § i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin skall erhålla följande ändrade lydelse:

1. Angående rätt till rening av brännvin gäller vad därom är särskilt stadgat.
2. För bestämmande av priset å det brännvin, tillverkare enligt 13 § i förordningen angående försäljning av rusdrycker är skyldig att sälja till där avsett partihandelsbolag, tillsättes årligen en prisenämnd av nio ledamöter. Tre av ledamöterna, däribland nämndens ordförande, utses av Kungl. Maj:t, tre av vederbörande partihandelsbolag och tre av tillverkarna. Kostnaden för prissättningen bestrides till hälften av vederbörande partihandelsbolag och till hälften av tillverkarna. Kungl. Maj:t utfärdar närmare föreskrifter om ordningen för tillsättande av prisenämndens ledamöter samt om nämndens verksamhet.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1923.

Beträffande vad föredragande departementschefen enligt öfvermålade statsrådsprotokoll vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t anført till motivering för berörda förslag, får utskottet hänvisa till propositionen.

Till utskottet hava jämväl överlämnats följande sex i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

1:o) två likalydande motioner nr 152 i första kammaren av herr *Johan Johansson* i Friggeråker och nr 292 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp, i vilka hemställts, »att riksdagen måtte med avslag å den kungl. propositionen nr 191 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära ny, allsidig, av fullt opartiska och kvalificerade

personer verkställd utredning och förslag om sådana ändringar i kungl. förordningen av den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker, genom vilka partihandeln med rusdrycker så ordnas, att full trygghet vinnes för, att den staten tillkommande delen av vinstmedlen på denna handel av det eller de organ, som kunna komma att övertaga ifrågasvarande verksamhet, på det noggrannaste redovisas och till statsverket inlevereras samt

att hos Kungl. Maj:t hemställa, att det under den tid, varunder berörda utredning pågår, noggrant tillses, att statens andel av ifrågasvarande vinstmedel i största möjliga utsträckning kommer det allmänna till godo»,

2:o motionen nr 153 i första kammaren av herr *Stendahl*, däri föreslagits, »att riksdagen med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 191 ville besluta,

att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till nästa års riksdag om ordnande av partihandeln med rusdrycker i av mig ovan angiven riktning,

att denna utredning måtte verkställas så, att slutgiltigt beslut kan fattas under nästa riksdags första del,

att Kungl. Maj:t måtte ofördröjligen uppdraga åt kungl. kontrollstyrelsen att uppsäga samtliga beviljade rättigheter för partihandel med rusdrycker,

att Kungl. Maj:t måtte noggrant övervaka, att den staten tillkommande vinsten från Spritcentralen oavkortad inflyter till statsverket»,

3:o motionen nr 154 i första kammaren av herr *Carl Gustaf Ekman*, vari hemstälts, »att riksdagen måtte:

a) avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 191,

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad, allsidig utredning rörande frågan om organisationen av partihandeln för rusdrycker, därvid till prövning bör, i jämbredd med andra möjliga alternativ, jämväl anordnandet av ett verkligt statsmonopol därå upptagas samt om framläggandet för riksdagen snarast görligt av det förslag, vartill denna utredning kan giva anledning»,

4:o motionen nr 281 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Boa, vilken hemställt,

»att riksdagen måtte besluta sådan ändring i den i Kungl. Maj:ts proposition, nr 191, föreslagna förordningen om vissa förändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker att den i 19 § 2 mom. omförmälda pris- och inköpsnämnden tillsättes av Konungen och att brännerinäringsen bliver i densamma företrädd, ävensom

att det framlagda förslaget till förordning om ändrad lydelse av 9 § i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin samt härav föranledd ändring i näringsfrihetsförordningen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda»,

5:o) motionen nr 293 i andra kammaren av herr *Kinmanson*, däri yrkats

»att, därest icke riksdagen kommer att bifalla de avslagsyrkanden på nämnda proposition, som efter vad jag har mig bekant komma att motionsvis framföras, riksdagen måtte besluta:

att § 50 i rusdrycksförsäljningsförordningen bibehålles med sin nuvarande formulering, samt

att i § 10 i rusdrycksförsäljningsförordningen enligt Kungl. Maj:ts förslag vidtages den ändring, att bestämmelse intages, som medger detaljhandelsbolag rättighet verkställa här ifrågasatta import utan särskilt av pris- och inköpsnämnden lämnat tillstånd;

och anhåller jag, att vederbörande utskott måtte ombesörja eventuellt erforderlig omredigering av § 10.»

På sätt framgår av bevillningsutskottets memorial nr 44 av denna dag, har utskottet till andra kammaren återlämnat berörda motion II: 281 av herr *Jönsson* i Boa, i vad densamma avser näringsfrihetsförordningen.

Vidkommande vad de särskilda motionärerna anført till stöd för sina förslag tillåter sig utskottet att hänvisa till motionerna.

Enligt förordningen om försäljning av rusdrycker, vilken förordning trätt i kraft den 1 januari 1919, må partihandel med rusdrycker utövas, förutom av tillverkare och detaljhandelsbolag, av den, som därtill erhållit tillstånd av kontrollstyrelsen. Sådant tillstånd har lämnats, utom till en enskild person, allenast till aktiebolaget Vin- och spritcentralen — i det följande benämnt Spritcentralen — samt fyra dess dotterbolag. Partihandeln med rusdrycker har sålunda i stort sett koncentrerats hos sistnämnda företag.

Beträffande Spritcentralens och dess dotterbolags tillkomst, utveckling och nuvarande organisation tillåter sig utskottet hänvisa till en av bolagets styrelse uppgjord promemoria, vilken finnes fogad vid 1921 års bevillningsutskotts betänkande nr 39.

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 7 saml. 39 häft. (Nr 46.)

Utskottet.
Gällande
bestämmelser.

1921 års
riksdag.

I två vid 1921 års riksdag väckta, likalydande motioner, den ena nr 58 i första kammaren och den andra nr 96 i andra kammaren hemställdes, bland annat, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag om sådana förändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, genom vilka partihandeln med rusdrycker komme att på ett ändamålsenligt sätt regleras. I anledning av sistnämnda motioner anhöll riksdagen i skrivelse den 17 juni 1921 (nr 408), att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning, på vad sätt det allmännas inflytande inom den nuvarande faktiska organisationen av partihandeln med rusdrycker bäst kunde ordnas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen föranledde.

Riksdagen anförde i motiveringen till denna hemställan i huvudsak följande:

På begäran av riksdagens bevillningsutskott, som förberedande behandlat omförmälda motioner, har kontrollstyrelsen i vederbörlig ordning avgivit yttrande över desamma, vilket yttrande återfinnes såsom bilaga till utskottets betänkande i ämnet (nr 39). Berörda yttrande åtföljes, bland annat, av en utav kontrollstyrelsen från aktiebolaget vin- och spritcentralen infordrad promemoria rörande detta bolags tillkomst och förhållande till partihandeln med rusdrycker.

Partihandeln med rusdrycker är, såsom den i bilagan lämnade redogörelsen visar, numera i stort sett koncentrerad hos aktiebolaget vin- och spritcentralen och dess dotterbolag. Vid ingången av 1919, det år, då den nya rusdrycksförsäljningen trädde i kraft, biföllos nämligen av kontrollstyrelsen ansökningar, enligt § 13 i rusdrycksförsäljningsförordningen, allenast från vin- och spritcentralen och dess fyra dotterbolag. Dessa fem bolag voro vid det dåvarande de enda firmor, som bedrovo den handel med vin och spirituosa, som förut bedrivits av enskilda vinhandlare eller firmor, och vilka i viss utsträckning försålt varor till landets systembolag. Innehavarna av en del av de till vin- och spritcentralen överlätna firmor, som sålunda ej längre bedrovo dylik rörelse, hade ävenledes ingivit ansökningar om rätt till partihandel. Dessa ansökningar, som avsågo att börja ny rörelse, avslagos av kontrollstyrelsen. Likaledes avslagos ansökningar från en del enskilda, smärre agenter och anställda hos äldre vinhandlare, vilkas rörelse antingen var av mycket ringa omfattning eller för vilkas vidkommande bifall av andra skäl icke lämpligen kunde komma ifråga. De klagomål över kontrollstyrelsens beslut, som några av de sökande anförde hos Kungl. Maj:t, föranledde ej heller någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Denna utveckling, som enligt i de föreliggande motionerna uttalad uppfattning resulterat i ett faktiskt monopol, anses av motionärerna stridande mot lagstiftarens avsikt vid tillkomsten av gällande rusdrycksförsäljningsförordning, enligt vars 12 § rätt till partihandel tillkommer, förutom tillverkare och systembolag, annan, som därtill erhållit tillstånd av kontrollstyrelsen. Dylikt tillstånd anse motionärerna bort lämnas av kontrollstyrelsen, så snart ej

sökanden varit diskvalificerad eller hinder eljest i det särskilda fallet föreläggat.

Motionärerna hava icke påyrkat en omedelbar återgång till vad de anse vara lagens mening, men den utredning i ämnet, de förordade, borde närmast »taga sikte på en anordning med fri näringsutövning, givetvis begränsad genom noggrann prövning av kvalifikation såväl till personlighet som yrkesinsikt». Skulle däremot utredningen eventuellt resultera i förslag om monopol, borde detta åter »tillkomma i en formligen av regering och riksdag godtagen ordning» och under tillfredsställande garantier.

Utan att här ingå på detaljer i motionärernas framställning eller i den uttömmande utredning, som kontrollstyrelsen lämnat, har riksdagen velat till en början konstatera, att det genom den utredning, kontrollstyrelsen förebragt, måste anses ådagalagt, att den tolkning av innebörden av 12 § i rusdrycksförsäljningsförordningen, som motionärerna företråda, är oriktig. Att kontrollstyrelsen rent formellt sett haft befogenhet att handlägga här förevarande ärenden på sätt, som skett, synes vara obestriddigt, och annat har ej heller av motionärerna påståtts.

Ur saklig synpunkt har riksdagen ansett, att den koncentration av parti-handeln till ett fåtal bolag med begränsad utdelning, som ägt rum, varit till gagn och väsentligt underlättat genomförandet av den nya rusdryckslagstiftningen. Det privatekonomiska intressets avlägsnande från handeln med rusdrycker har länge varit en ledande princip i svensk rusdryckslagstiftning. Även om dess fulla tillämpning varit förenad med stora svårigheter. Att principen på grund av den utveckling, som ägt rum under de sista åren, kunnat vinna tillämpning jämväl på parti-handels område, har riksdagen ansett vara enbart fördelaktigt.

Genom det sätt, på vilket koncentrationen av parti-handeln ägt rum har ock det allmänna vunnit den betydelsefulla fördelen, att de synnerligen svår-lösta ersättningsproblem, som måste uppstå vid avlösningen av den enskilda spirituosa-handeln, fått sin lösning utan statens direkta ingripande och på ett sätt, som vunnit föregående års riksdags godkännande.

Vad riksdagen i samband med behandlingen av förevarande motioner ansett böra beaktas är sålunda ej den av motionärerna företrådda tanken på en återgång till en mera fri näringsutövning på parti-handels område. Fastmer synes det böra i författningen fastslås, att rätt till parti-handel icke må kunna utövas i privatekonomiskt intresse.

Det sätt varpå den nuvarande organisationen kommit till stånd, gör det emellertid helt naturligt, att statsmakterna böra undersöka, huruvida inom den nuvarande organisationen av parti-handeln det allmännas inflytande är i önskvärd utsträckning tillgodosett. Ehuruväl riksdagen anser det vara en angelägenhet av stor vikt, att det eller de affärsföretag, som skola handhava denna gren av rusdryckshandeln, äro väl konsoliderade och sålunda i stånd att själva bära konsekvenserna av de inskränkningar i deras rörelse, som statsmakterna må finna lämpliga, är det icke desto mindre av vikt, att klara bestämmelser finnas rörande medel-dispositionen inom dylika företag. Riksdagen har väl beaktat, att inom den nuvarande parti-handelsorganisationen det allmännas representanter hava ett avgörande inflytande, men ifrågasätter,

huruvida ej genom avtal eller på annat lämpligt sätt, i likhet med vad fallet är med aktiebolaget svenska tobaksmonopolet, det allmänna bör tillförsäkra sig rätt till utsträckt kontroll dels i fråga om den löpande affärsverksamheten, dels ock i fråga om bolagsstämmans avsättningar till fonder och dylikt.

Slutligen har riksdagen ansett tiden vara inne att utreda, huruvida de principer för partihandelns handhavande, som numera bragts till tillämpning, böra inskrivas i rusdrycksförsäljningsförordningen och tillbakagång på detta område sålunda omöjliggöras.

Det är givetvis av vikt för frågans lösning, att under tiden för den utredning, som riksdagen sålunda finner sig böra begära, inga åtgärder vidtagas, som äro ägnade att föregripa ett eventuellt kommande beslut från riksdagens sida, utan att utredningens resultat avvaktas under bibehållande av sakernas nuvarande läge. Härförutom får det anses vara ett statsfinansiellt intresse av särskild betydelse under nuvarande situation, att åtgärder icke vidtagas, som kunna vara ägnade att minska statens vinstandel från partihandeln.

*Partihandels-
sakkunniga.*

Den utredning, varom riksdagen sålunda anhållit, anförtroddes åt justitierådet A. G. S. Borgström, kammarherren C. A. E. von Hofsten, riksgäldsfullmäktigen S. H. Kvarnzelius och generaltulldirektören N. H. R. Themptander i egenskap av sakkunniga. Med skrivelse den 23 november 1921 hava nämnda så kallade partihandelssakkunniga till chefen för finansdepartementet överlämnat på grund av berörda uppdrag utarbetade förslag till bestämmelser i ämnet.

Propositionen.

Enligt föreliggande proposition, som i allt väsentligt ansluter sig till de sakkunnigas förslag, har rätten till partihandel inom riket med rusdrycker i stort sett förbehållits för sådant ändamål bildade partihandelsbolag, å vilkas ledning staten skulle äga övervägande inflytande och vilka vore underkastade statens kontroll. Den behållning å sådant bolags verksamhet, som kunde återstå, sedan enligt Kungl. Maj:ts medgivande avskrivningar och avsättningar till fonder verkställts samt utdelning till bolagets delägare ägt rum med belopp, ej överstigande skälig ränta å av dem tillskjutna medel, skulle enligt propositionen inlevereras till statsverket. Vidare har i förslaget till ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen föreskrivits, att partihandelsbolag skall antagas av Kungl. Maj:t för en tid av minst fem och högst tio år samt att sådant bolags verksamhet och förhållande till staten skall närmare regleras genom ett vid bolagets antagande upprättat avtal.

Såsom bilaga till propositionen har införts, bland annat, ett av de sakkunniga utarbetat förslag till sådant avtal rörande upplåtande av partihandel med rusdrycker till Spritcentralen och två av dess dotterbolag, vilket avtalsförslag preliminärt godkänts av Spritcentralens styrelse. Enligt detta förslag, som innehåller, bland annat, bestämmelser

rörande bolagens förpliktelser med avseende å rörelsens bedrivande samt om Spritcentralens och dess dotterbolags rätt till avskrivningar och avsättningar till fonder, skulle Kungl. Maj:t äga att för kontroll och tillsyn å Spritcentralens och dess dotterbolags rörelse och förvaltning utse en jourhavande direktör hos Spritcentralen. Därjämte skulle det enligt samma förslag åligga Spritcentralen att, så snart sådant läte sig utan mera avsevärda förluster göra, avveckla sitt förhållande till vissa av dess dotterbolag.

Den i propositionen föreslagna lösningen av frågan om partihandelns ordnande tillgodoser i allt väsentligt berörda av 1921 års riksdag uttalade önskemål. Utan att kravet på ett avlägsnande av privat vinstintresse från partihandeln med rusdrycker åsidosatts eller anspråken på statens övervägande inflytande å partihandelsföretags ledning och en effektiv kontroll över desamma eftergivits, synes den föreslagna formen för de företag, som skulle äga att utöva partihandel med rusdrycker, erbjuda betydande organisatoriska fördelar. I motsats till vad förhållandet säkerligen skulle bliva, därest någon av de utvägar anlåtats, som förordats till utredning i flera av de föreliggande motionerna, eller att staten antingen själv skulle övertaga försäljningsverksamheten eller överlåta densamma till ett efter mönstret av aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet bildat företag, kräver den föreslagna anordningen icke något kapitaltillskott från statens sida liksom genom densamma de avsevärda olägenheter, som skulle uppstå genom avvecklingen av redan bestående företag, undgås. Även med hänsyn till att statsmakterna sannolikt hava att inom en icke avlägsen framtid taga ställning till frågan om införande av ett rusdrycksförbud, har det synts utskottet olämpligt att för rusdrycksförsäljningens ordnande åtgärder vidtagas, som skulle å ena sidan fordra tillskott av nytt kapital och å andra sidan måhända göra redan förefintliga anordningar värdelösa. För övrigt synes den föreslagna lösningen av frågan ur ovan nämnda, av 1921 års riksdag framhållna synpunkter erbjuda i stort sett lika stora fördelar som de av motionärerna förordade utvägarna.

Utskottet har därför icke haft någon erinran i princip att framställa mot ifrågavarande proposition. Härigenom har utskottet även angivit sin ståndpunkt till de yrkanden, som framställts i motionerna I:152 av herr Johan Johansson i Friggeråker, II:292 av herr Olsson i Kullenbergstorp, I:153 av herr Stendahl och I:154 av herr Carl Gustaf Ekman.

De bestämmelser, som finnas införda i berörda av partihandels-

*Utskottets
yttrande.*

sakkunniga utarbetade förslag till avtal, hava icke givit utskottet anledning till erinran.

Utskottet har vidare i likhet med föredragande departementschefen ansett riktigt, att den inkomst, statsverket önskar uttaga ur rusdryckshanteringen, uppbäres i form av skatter, lagda å de tillverkade och försålda varorna, samt att med hänsyn härtill högre priser icke åsättas de av partihandelsbolagen försålda varorna än som erfordras för att bereda bolagen en skälig fabrikations- och handelsvinst. Härigenom vinnes dessutom den beaktansvärda fördelen, att staten tidigare kommer att tillgodonjuta inkomsten i fråga än om densamma utginge i form av vinstandel från partihandelsbolagen.

Det har syns utskottet önskvärt, att staten, åtminstone icke innan någon erfarenhet vunnits rörande de praktiska verkningarna av ett avtal, upprättat i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda förslag, för någon längre tid bindes vid visst eller vissa partihandelsbolag. Med hänsyn härtill och då det skulle medföra olägenheter, därest vid ett eventuellt beslut om rusdrycksförbud någon längre kontraktstid skulle återstå, har utskottet föreslagit, att partihandelsbolag må antagas för en tid av högst fem år.

Herr Kinmanson har i motionen II: 293 yrkat, dels att någon ändring icke måtte vidtagas i 50 § rusdrycksförsäljningsförordningen, dels ock att 10 § samma förordning måtte så avfattas, att import genom detaljhandelsbolag för enskild persons räkning må kunna äga rum utan tillstånd av pris- och inköpsnämnden. Enligt 10 § i dess nuvarande lydelse äger detaljhandelsbolag rätt att importera rusdrycker, medan i propositionen föreslagits, att för sådan import tillstånd skulle fordras av den utav kontrollstyrelsen utsedda pris- och inköpsnämnden. Enligt vad föredragande departementschefen uppgivit, verkställa detaljhandelsbolagen redan för närvarande all import av spritdrycker och vin genom den nu bestående pris- och inköpsnämnden; och har, såvitt utskottet har sig bekant, någon olägenhet därav icke försports. Genom stadgande i 50 § har möjlighet beretts enskild person att genom detaljhandelsbolag till skäligt pris erhålla viss önskad vara, som ej av bolaget hålles å lager. Den föreslagna lydelsen av sistnämnda paragraf innebär icke någon annan ändring i sak än att detaljhandelsbolag befriats från detsamma nu åliggande skyldighet att anskaffa sådan vara från viss namngiven firma, vilken ändring föreskrivits därför, att bestämmelsens nuvarande lydelse givit anledning till att i strid mot rusdrycksförsäljningsförordningen orderupptagning i viss utsträckning ägt rum genom kringresande agenter.

Utskottet har därför ansett giltiga skäl föreligga för de i propositionen föreslagna ändringarna i sistnämnda båda författningsrum.

Med hänsyn till beskaffenheten av de åligganden, ledamöterna i den i 19 § rusdrycksförsäljningsförordningen omförmälda pris- och inköpsnämnden hava sig anförtrodda, har utskottet anslutit sig till den av herr Jönsson i Boa i motionen II: 281 gjorda hemställan, att nämndens ledamöter skola utses av Kungl.-Maj:t. Däremot har utskottet icke kunnat biträda övriga i samma motion framställda yrkanden, i vad desamma utgöra föremål för utskottets behandling.

Slutligen har utskottet, då den i promulgationsbestämmelserna till förslaget om ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen lämnade föreskriften, att innehavare av tillstånd till »detaljhandel» med rusdrycker bibehålles vid honom enligt samma förordning tillkommande uppsägningstid och övriga rättigheter, uppenbarligen bör avse innehavare av tillstånd till partihandel, vidtagit härav betingad rättelse.

Mot förevarande förslag till ändringar i rusdrycksförsäljnings- och brännvinstillverkningsförordningarna i de delar, förslagen icke i det föregående behandlats, har utskottet icke haft något att erinra.

I anslutning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte

1) med förklarande att riksdagen icke kunnat oförändrat antaga ovan återgivna förslag till förordning om vissa ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen och med anledning av motionen II: 281 av herr Jönsson i Boa, i vad motionen avser 19 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen, samt med avslag å motionerna I: 152 av herr Johan Johansson i Friggeråker, II: 292 av herr Olsson i Kullenbergstorp, I: 153 av herr Stendahl, I: 154 av herr Carl Gustaf Ekman och II: 293 av herr Kinmanson, antaga ovan införda förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker med följande ändringar:

a) att 12 § 2 punkten erhåller följande lydelse:

2. Konungen antager efter därom gjord ansökan partihandelsbolag för viss tid, högst fem år. Ansökan — — — bestämmes.

b) att 19 § 2 punkten erhåller följande lydelse:

19 §.

2. Vid utövande — — — meddela.

För tillsyn och övervakande av bolags inköp av andra rusdrycker än inom riket tillverkat öl tillsätter Konungen en pris- och inköpsnämnd av högst sju personer. Instruktion — — — av Konungen.

c) att bestämmelserna angående förordningens ikraftträdande erhålla nedan angivna lydelse:

Denna förordning — — — efterrättelse. Utan hinder av vad i denna förordning stadgas, skall den, som av kontrollstyrelsen erhållit tillstånd till partihandel med rusdrycker, där ej annan uppgörelse träffas, bibehållas vid den honom jämlikt 13 § i förordningen angående försäljning av rusdrycker enligt dess nuvarande lydelse tillkommande uppsägningstid samt vid övriga honom enligt samma förordning tillförsäkrade rättigheter.

2) med bifall till vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition nr 191 föreslagit i fråga om ändring i gällande brännvinstillverkningsförordning och med avslag å motionen II: 281 av herr Jönsson i Boa, i vad den avser sistnämnda förordning, antaga ovan införda förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin.

Stockholm den 19 maj 1922.

På bevillningsutskottets vägnar:

ERIK RÖING.

Närvarande: herrar Röing, friherre Fleming, Gustaf Nilsson, Antonsson, K. A. Nilson, Rosén, Wohlin, Björnsson*, Rune, Bårg i Katrineholm, Jönsson i Boa, Johansson i Kullersta, Lithander, Johansson i Kälkebo, Olsson i Ramsta, Henrikson, Heyman, Wahl, Björklund och Olsson i Gävle.

* Icke närvarit vid justeringen av betänkandet.

Reservationer:

beträffande propositionen i dess helhet:

1) av herrar *K. A. Nilson, Rosén, Johansson* i Kälkebo och *Olsson* i Ramsta, vilka anfört:

»I olikhet med utskottets majoritet, som ansett, att den i propositionen föreslagna lösningen av frågan om partihandelns ordnande i allt väsentligt tillgodoser de av 1921 års riksdag uttalade önskemål, finna vi detta så långt ifrån vara förhållandet, att vi snarare måste konstatera, att den utredning riksdagen påkallat alldeles icke vare sig i sakkunneförslaget eller propositionen fullföljts.

Redan den korta tid av 2 månader, som tillmätts utredningsmännen för att tränga in i det högst vidlyftiga spörsmålet och att lära känna och studera det vittutgrenade och vittfamnande mångmiljonföretag, Vin- och spritcentralen med dotterbolag och sidoaffärer, som skulle av sakkunniga bedömas, talar ju för, att utredningen omöjlig kunnat så tränga till djupet av frågan som varit nödvändigt för att riksdagen skulle kunnat känna sig trygg för, att det därpå byggda förslaget verkligen på bästa sätt ordnade det allmännas inflytande över organisationen och partihandeln med rusdrycker. I ögonen fallande är också den lättvindighet, med vilken en del av de riktlinjer som av riksdagen anvisats för utredningen behandlats. Så har frågan om eventuell statsmonopol avfärdats med ett enkelt uttalande, att det 'av lätt insedda skäl' icke torde vara lämpligt 'gå så långt'. Men skälen ha förblivit sakkunnigas hemlighet. Den förebild av halvstatligt monopol, som givits i Tobaksmonopolets organisation, har icke heller närmare bedömts och de omorganisationsförsök av det nuvarande spritmonopolet, som försökts, hava i allt väsentligt lämnat den nuvarande organisationen med sina fel och förtjänster orubbad. Icke ens den ytterst angelägna åtgärden att betryggande överföra Spritcentralens stamaktiepost i statens händer och därmed säkerställa statens avgörande inflytande vid ledningen av företaget, har åstadkommit.

Fortfarande som hittills skola stamaktierna innehavas av tio enskilda personer, vars beslutanderätt fullgöres av en person. Fortfarande är alltså så gott som all makt samlad på en enda hand — och vad det betyder och vart det kan leda har de senare årens storartade expansion

inom icke allenast det egentliga utan även på vitt skilda områden nogsamt burit spår. Något fullt säkert skydd för att 'partihandeln med rusdrycker icke må utövas i privatekonomiskt intresse' lämnar den befintliga — nu till lagfästade föreslagna organisationen — enligt vår mening alldeles icke. Icke heller kunna vi finna att säkerhet skapats för att landets verkliga intressen alltid komma att som sig bör bli tillvaratagna vid de vidlyftiga förbindelser med utlandet, som detta privatmonopol måste komma att få.

Även med erkännande av vissa fördelar av ett privatmonopol framför ett statsmonopol synes oss emellertid den nu föreslagna anordningen föra med sig ett statsmonopols alla olägenheter utan att innebära de garantier för tillgodoseendet av eller det inflytande åt de allmänna intressena, som ett under statsdrift mera rationellt inordnat företag kan skapa.

Då det syns oss nödvändigt att dessa förhållanden jämsides med förslag om ett betryggande privatmonopol komma under verklig undersökning och objektiv prövning innan ett fastläsande av förhållandena äger rum, hava vi därför inom utskottet yrkat, att utskottet skulle hemställa, att riksdagen måtte,

A) i anledning av motionerna I: 152 av herr Johan Johansson i Friggeråker, I: 153 av herr Stendahl, I: 154 av herr C. G. Ekman och II: 292 av herr Olsson i Kullenbergstorp avslå såväl Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 191 som ock motionerna II: 281 av herr Jönsson i Boa samt II: 293 av herr Kinmanson; samt

B) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa förnyad, allsidig utredning av frågan om organisation av partihandeln med rusdrycker, därvid till prövning bör, i jämbredd med andra möjliga alternativ, jämväl upptagas anordnandet av ett verkligt statsmonopol, samt för riksdagen snarast möjligt framlägga det förslag, vartill denna utredning kan giva anledning.»;

2) av herr *Lithander*, som anfört:

»Såväl i Kungl. Maj:ts proposition nr 191 som i bevillningsutskottets betänkande yrkas, att partihandeln med rusdrycker skall ordnas 'inom den nuvarande faktiska organisationen.'

En så snäv tolkning av riksdagens skrivelse den 17 juni 1921 nr 408 har riksdagen säkerligen icke avsett som att såväl de sakkunniga som riksdagen skulle vara betaget möjligheten, att till prövning upptaga annat förslag än det, att giva ett faktiskt monopol åt A.-B. Vin- och spritcentralen.

Innan Kungl. Maj:t och riksdagen för framtiden på kortare eller längre tid binder sig vid 'den nuvarande faktiska organisationen' bör opartiskt och sakkunnigt undersökas hur A.-B. Vin- och spritcentralen hittills bedrivits och fullgjort sina åligganden gent emot det allmänna.

Denna mycket viktiga fråga har ej blivit tillräckligt belyst av de sakkunniga eller Kungl. Maj:t, och av Kungl. Maj:t tillsatta revisorers berättelser har ej sådan inblick kunnat vinnas i detta monopolbolags förvaltning, som riksdagen kunnat kräva på grund av den maktbefogenhet att beskatta svenska folket, varmed Kungl. Maj:t och kontrollstyrelsen faktiskt utrustat detta bolag.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 191 har icke sörjts för, att riksdagen skall äga rätt att genom riksdagens revisorer granska förvaltningen av ett bolag, som enligt Kungl. Maj:ts förslag så uteslutande skall bedrivas för det allmännas räkning.

Det finnes ingen garanti för, att den kontroll, som ernås genom en jämlikt proposition nr 191 av Kungl. Maj:t tillsatt jourhavande direktör, kan för riksdagen ersätta den granskning, som riksdagens olika partier härvidlag med skäl kunna fordra, må kunna äga rum genom årligen växlande riksdagens revisorer. Vid bifall till bevillningsutskottets förslag och Kungl. Maj:ts proposition nr 191 avsäger riksdagen sig möjlighet att nu till granskning upptaga andra förslag till denna frågas lösning och som för riksdagen kunna befinnas vara fördelaktigare än det av Kungl. Maj:t i propositionen nr 191 föreslagna.

På sid. 17 i Kungl. Maj:ts proposition nr 191 beröres ett tilltänkt monopolbolag för handel med rusdrycker, avsedda såsom läkemedel, eller tillverkning därav.

Ett förverkligande härav utan att riksdagen finge tillfälle att pröva särskilt denna sak skulle stå i strid med riksdagens uttalande i denna fråga år 1921 samt prejudicera lösningen av apoteksfrågan, som för närvarande är under officiell utredning.

Inför den förestående förbudsomröstningen torde försiktigheten bjuda att avvakta densamma, innan riksdagen fattar ståndpunkt till Kungl. Maj:ts proposition nr 191.

Med hänvisning till vad som anförts i motionerna i första kammaren nr 152 av herr Johansson i Friggeråker, nr 153 av herr Sten-

dahl och nr 154 af herr C. G. Ekman samt i andra kammaren nr 292 av herr Olsson i Kullenbergstorp hemställas, att riksdagen måtte

- A) avslå Kungl. Maj:t proposition nr 191;
- B) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad allsidig utredning rörande frågan om organisationen av partihandeln med rusdrycker.»

vid punkten 1) i utskottets hemställan:

3) av herrar friherre *Fleming, Antonsson, Jönsson* i Boa och *Henrikson*, vilka anført:

»Ehuru vi nu lika litet som förut kunna biträda uppfattningen, att den utveckling, partihandelns ordnande fått, varit ur alla synpunkter den lyckligaste, hava vi dock, sedan riksdagen förra året uttalat sig för att den nuvarande faktiska organisationen av partihandeln med rusdrycker bör bestå, ansett oss böra biträda utskottets förslag i fråga om partihandelns ordnande;»

4) av herr *Wohlin*;

vid punkten 2) i utskottets hemställan:

5) av herr *Jönsson* i Boa, vilken med instämmande av herrar friherre *Fleming, Antonsson, Wohlin* och *Heyman*, yrkat avslag å propositionen, i vad densamma innefattar förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin.